

Granollers, una vila amb places i porxos

Treballs

Jaume Danti i Riu

Universitat de Barcelona

Sembla que en els darrers anys hi ha una progressiva sensibilització entorn de tot el que es refereix al patrimoni històric, i particularment a l'arquitectònic. L'esmentada sensibilització, més enllà de l'existència d'una legislació de preservació, d'unes institucions públiques que tenen el deure de vetllar per la conservació i de les persones interessades particularment en aquests temes, comporta que es denunciïn els casos de degradació o d'incompliment de les normatives, i sobretot que els particulars que descobreixen algunes restes dins de la seva propietat procurin integrar-les i conservar-les.

Les obres de reforma i urbanització del centre històric de Granollers,

així com les que han propiciat uns processos d'excavació arqueològica recent (carrer de Sant Jaume, plaça de l'Església, pati de la Rectoria), han contribuït a l'avenç dels coneixements històrics sobre la ciutat i a un augment de l'interès ciutadà per aquestes qüestions. La difusió que n'han fet els mitjans de comunicació ha esdevingut un factor fonamental per a la divulgació fora dels cercles dels estudiosos i dels habitualment interessats.

La celebració, des de l'any 2000, de les Jornades Europees del Patrimoni, la darrera setmana de setembre, ha estat també una excusa per intensificar algunes actuacions institucionals i ha promogut la recerca i el debat.¹ Un dels efec-

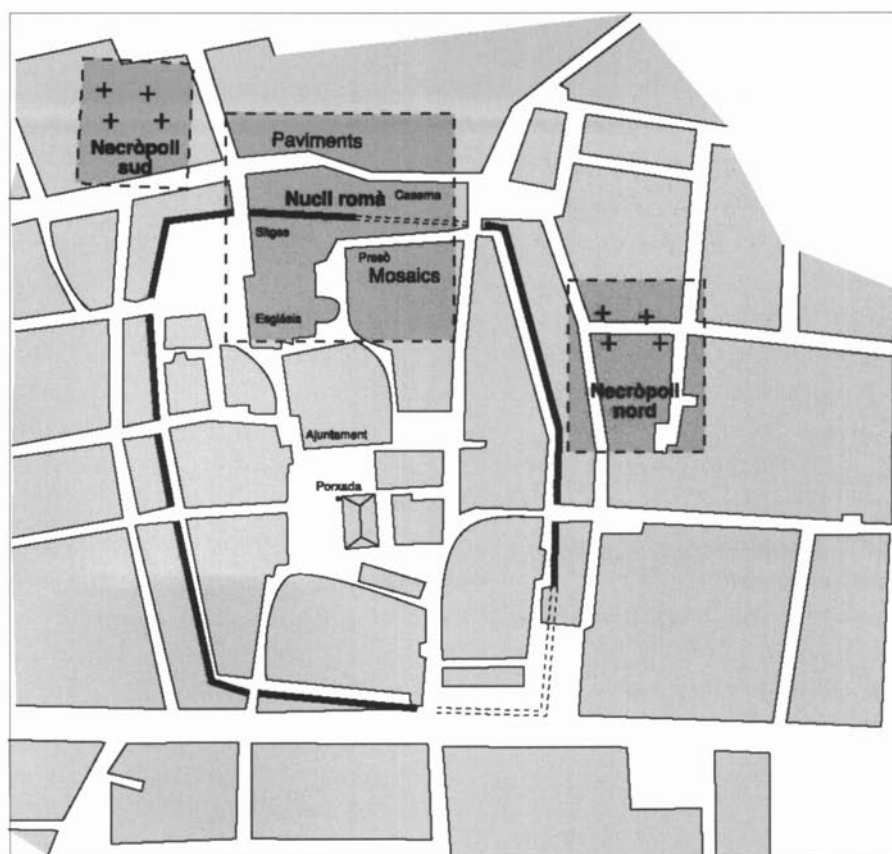
¹ El Centre d'Estudis de Granollers, conjuntament amb el Museu de Granollers, ha desenvolupat activitats amb aquest objectiu, «El patrimoni històric i arquitectònic de Granollers, a debat» (setembre-octubre de 2001). Vegeu: Barbany, Carme, i Cantarell, Cinta: «El patrimoni històric-arquitectònic de Granollers», a Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers 2001, Granollers, 2002 (en premsa).

tes més positius de l'esmentat procés de sensibilització és que hi hagi persones que es posin en contacte amb les institucions o amb els professionals d'aquests temes per oferir-los el coneixement de les restes o la documentació que posseeixen. Reconèixer que allò que és propietat privada té alhora un valor de patrimoni col·lectiu i que és bo de poder-ho difondre per avançar en el que se sap de la història de la ciutat, és una actitud i un servei que mai no s'agrairan prou. Aquest treball no s'hauria pogut realitzar si no fos per un cas d'aquesta disponibilitat.²

L'objectiu de l'estudi és, doncs, aproximar-nos a l'urbanisme del centre històric de Granollers des del segle XV al XVIII. D'una banda, tenim en compte les construccions que han arribat al moment present, l'actual patrimoni arquitectònic i, de l'altra, una base documental, tant pública com privada, que ens permet confirmar algunes hipòtesis ja avançades i interpretar millor moltes de les restes que han aparegut en aquests últims anys. Tot plegat confirma encara més el paper fonamental que l'activitat mercantil tenia a Granollers, si més no des de l'època medieval.

UNA VILA EMMURALLADA

Com és prou sabut, el Vallès era un lloc de pas i Granollers una cruïlla de camins des de l'època

Plànol de Granollers amb les restes romanes (el que es considera el nucli romà) i medievals. (Font: Josep Estrada i Garriga: *Síntesis Arqueològica de Granollers*, Granollers, 1955, pàg. 23)

romana. Aquesta situació geogràfica afavoria el desenvolupament d'una activitat comercial que podia estar en l'origen del primer nucli de població. A l'entorn de l'anomenat turó de Sant Esteve es localitzen els vestigis de la vila romana, que assolí el màxim creixement entre els segles I i III. No es coneix la disposició urbanística d'aquell nucli, però per la situació de la majoria de restes, entre les quals sobresurten el luxós habitatge de can Jaume i la necròpolis de can Trullàs, l'espai d'edificació més intens estaria emmarcat pels actuals carrers Museu, Barcelona i Santa Anna i cap a ponent. Si

s'observa el plànol de les restes romanes trobades fins al 1981, les excavacions posteriors han consolidat encara més aquella mateixa àrea.³

Les darreres troballes i intervencions han confirmat les primeres, fetes per Josep Estrada a partir de 1947. La inscripció epigràfica que correspon a un monument funerari de mitjan segle I s'ha localitzat al carrer de Corró, que, amb la continuació pel carrer de Barcelona, seria el lloc de pas de la via romana que comunicava aquella ciutat amb Vic i Llívia; aquesta àrea fou anomenada per Estrada com la de la «necròpolis

² Agraïco a la família Malàs Iglesias les facilitats donades per visitar la casa i consultar el seu arxiu.

³ Arrizabalaga i Blanch, Antoni; Pardo i Rodríguez, Jordi; Sadurn i Picola, Joan: *Els orígens de Granollers i del Vallès Oriental*, Granollers, 1984.

romana nord».⁴ Per altra banda, les excavacions del pati de la Rectoria, l'any 2001, han posat al descobert nous paviments romans, situats al mateix nivell que els medievals, cosa que demostra la continuïtat en l'ús d'aquell espai edificat.

Malgart tot, no es pot observar una estructura urbanística una mica més precisa de Granollers fins al moment en què la vila medieval s'encercla amb una muralla. Encara que hi ha poques dades de la primera construcció, a partir de la concessió de Pere Marquès de 1291, consta que es mantenien «el mur i el vall» antics quan s'obtingué el privilegi de la nova edificació a partir de 1366. La muralla del segle XIV, les restes de la qual són les que han arribat al moment present, tindria un traçat que no necessàriament coincidiria amb l'anterior, ja que es concedia la capacitat d'expropiar cases i de tallar arbres, sempre que no fossin ni fruiters ni roures, cosa que fa preveure un nou emplaçament.⁵ Tot i així, per la particular tipologia dels carreus, les parts inferiors dels murs de darrere de la capella de Santa Anna i de la Rectoria podrien correspondre a l'obra del segle XIII.

La construcció de la muralla de la banda de ponent no només

deixava fora una part de l'espai romà edificat, sinó que a més a més tallava el vall de forma abrupta, ja que es tractava de l'excavació d'un fossat que tenia prop de set metres d'amplada per cinc de profunditat, tal com s'ha pogut comprovar en la darrera intervenció (de l'any 2001). Per contra, el perímetre del nucli urbà s'estenia cap a llevant, de manera que aquella antiga via romana, ara Camí Ral, creuava la vila just pel mig. La importància d'aquell eix de comunicació es faria palesa a mesura que el creixement fora muralla se situava al seu entorn. D'altra banda, dins d'aquell marc, l'església de Sant Esteve i l'espai de la sagrera delimitaven una altra part important del tram urbanístic.

La disposició de les portes del clos, directament relacionades amb la xarxa de camins que conflueix a la vila, contribuïa a l'estructuració interior. Els portals que es corresponien amb els camins de la Roca, de Barcelona i de Vic es projectaven cap al centre de la vila, vers la plaça Major. Per contra, el de Caldes i el de Bell-lloc fixaven una via que travessava el nucli de llevant a ponent, de forma paral·lela a la paret nord de la muralla. El més petit, el Portalet, s'obrí posteriorment.⁶

En el perímetre dels vuit-cents metres de la muralla hi havia onze torres que, si bé inicialment contribuïen a la defensa, a partir del segle XVI el Consell de la Vila les arrendava i esdevenien una font d'ingressos per a les finances municipals. La situació de cadascuna de les torres és un dels interrogants que encara no tenen una resposta completa. Per diversa documentació indirecta sabem que hi havia la del portal de Caldes, la del portal de Corró i la de la plaça del Bestiar (Maluquer i Salvador); n'hi havia una altra darrere la capella de Sant Roc –darrere la casa dels Tagamanent– i una de situada darrere el pati de la casa esmentada; seguia la de la capella de Santa Esperança, n'hi havia una altra al Portalet, una entre aquest i el portal de Barcelona, i una en el que fins ara era el jardí de la Rectoria.⁷ Tot i que sembla que la majoria de les torres eren de secció quadrada, si més no una era rodona.⁸

Fora muralla, a finals del segle XIV, hi havia, com era habitual en altres indrets, l'hospital dels pobres, que havia estat construït en el primer quart d'aquella centúria i amb unes mides que superaven les de l'església romànica de la vila.⁹ Hi havia també alguns masos dispersos més o menys

4 Pardo Rodríguez, Jordi: «Primera inscripció romana localitzada a Granollers», a *Lauro* núm. 19, 2000, pàg. 5-9.

5 AMG. Llibre de Privilegis, fol. 107.

6 Només A. Garrell, a *Granollers vila oberta*, cita una capella de Sant Jaume, que es podria correspondre amb un altre portal a la banda de ponent, però fins ara no es disposa de cap altra referència documental ni arqueològica.

7 AMG. Llibre d'èpoques, 1586. En els arrendaments que el Consell feia de les torres se situaven en relació a les cases o terres més properes. El document esmentat precisa que una de les torres estava darrere del «trinquet» (potser un pati amb joc de frontó) de la casa de Dalmau de Rocoberti —Tagamanent. En aquella ocasió s'esmentaven deu torres. AMG. Llibre del clavari 1559-1565. Tot i les variacions anuals dels arrendataris, en alguns anys se n'explicitava amb més concreció la localització. També consta que n'hi havia una davant del fossat, però es podria tractar de dos llocs diferents.

8 AMG. Llibre del clavari, 1561. En la venda dels fons de la vila s'explicita un espai que anava des del portal de Corró a «la torra rodona».

9 Barbany i Ciurans, Carme: *L'Hospital de Granollers*, Granollers, 1999.

allunyats.¹⁰ Fou a partir del segle XVI, i al llarg dels car-rers de Barcelona i de Corró, que va créixer la vila fora muralla. Tal com ja és sabut, fou des de la meitat d'aquella centúria que Granollers registrà un important creixement demogràfic i econòmic que es reflectia en l'urbanisme, i particularment en l'increment de la superfície construïda.¹¹ Les iniciatives del Consell de la vila foren diverses, en particular l'establiment de les terres que hi havia des de l'Hospital al portal de Corró perquè s'hi fessin cases i l'eixamplament de l'esmentat portal sense enderrocar la muralla.

Tot i que hi va haver un eix principal del creixement urbanístic, la demanda sobrepassava aquelles zones i el Consell decidia adquirir altres terres per poder construir en qualsevol dels ravals de la vila.¹² L'impuls constructor provocà que s'edifiquessin cases fins i tot en llocs no permesos, com el vall i el revall, motiu pel qual s'hagueren d'enderrocar, ja que es tractava d'un espai sota el domini directe del poder reial.¹³ Un resultat del creixement esmentat fou la construcció del nou portal de Corró amb la capella dels Sants Metges l'any 1596.¹⁴ Malgrat tot, les antigues muralles van perviure fins a mitjan segle XIX.

EL MERCAT I LES PLACES

El mercat era, sens dubte, l'element més definidor de la vila ja des del segle XI, i seria un factor que en condicionaria l'estructura urbanística. Els privilegis del mercat i de la fira, des de 1335, contribuirien al desenvolupament d'aquella activitat, així com al creixement demogràfic posterior, que es va produir malgrat els efectes de la crisi baixmedieval.

El creixement de l'activitat mercantil és el que explica la configuració de tantes places al centre de la vila i que, exceptuant la Major, prenguessin el nom del producte que s'hi mercadejava. La poca documentació i la falta d'un estudi més sistemàtic sobre el segle XV ens impedeix de precisar l'evolució del tram de places abans del segle XVI, tot i que la referència a alguna d'elles, com la de les Olles el 1438, ens pot fer suposar que la majoria són baixmedievales.¹⁵

Més enllà de la distribució de la venda dels diferents productes realitzada el 1558, on s'esmentaven les diverses places excepte la dels Cabrits, és en relació amb la construcció de la Porxada i l'arrendament dels seus espais que es té notícia d'altres places fins aleshores no esmentades.¹⁶

El text de la llibreta del clavari de 1587, que descriu amb precisió l'emplaçament de cada espai, esmenta la localització en relació amb la plaça de les Gallines, paral·lela a la banda nord de la Porxada i de llevant a ponent, així com la plaça del Blat al cantó de llevant:

*«lo spay del primer pilar [del cantó] de la plassa de les Gallines fins al segon pilar de la predita plassa a la volta de ponent, ço es tant com té la gruxa del pilar y la barbacana, ab pacte que dit arrendador haia de dexar spay en lo mig per a passar un home... Item, lo segons trast de la plassa de les Gallines, ço es del segon pilar... Item lo quart trast, ço es del quart pilar de la plassa de les Gallines seguint fins al darrer pilar de dit primer trast a la part de ponent... Item lo spay ço es del primer pilar del cantó de la plaça de les Gallines anant en avall a la volta de mig jorn, per la plassa avall fins al segon pilar... Item lo spay del segon pilar fins al darrer, anant a la volta de migjorn a la cara de la plassa del blat... Item del pilar del cantó de ponent de la plassa de les Gallines anant avall a migjorn fins al segon pilar... Item del segon pilar forà fins al darrer a la part de ponent de la Porxada anant avall a la volta de migjorn... y apres voltant los quatre espays dels sinch pilars forans de migjorn».*¹⁷

10 AMG. Llibre de Privilegis, fol. 84. Es tracta de la confessió que fan els pagesos dels masos que estaven obligats a contribuir fiscalment a la vila el 1326: el mas de Sant Nicolau, que pertanyia a la parròquia de Sant Esteve; el mas Bassa, vinculat a Sant Miquel del Fai; i els masos Puig i Mas, que depenien del monestir de Ripoll. Malgrat tot, no se'n pot desprendre que només fossin quatre.

11 Danti i Riu, Jaume: *Terra i població al Vallès Oriental. Època moderna*, Santa Eulàlia de Ronçana, 1988.

12 AMG. Llibre de deliberacions del Consell, 1555-1572, fol. 138 [24-XII-1564].

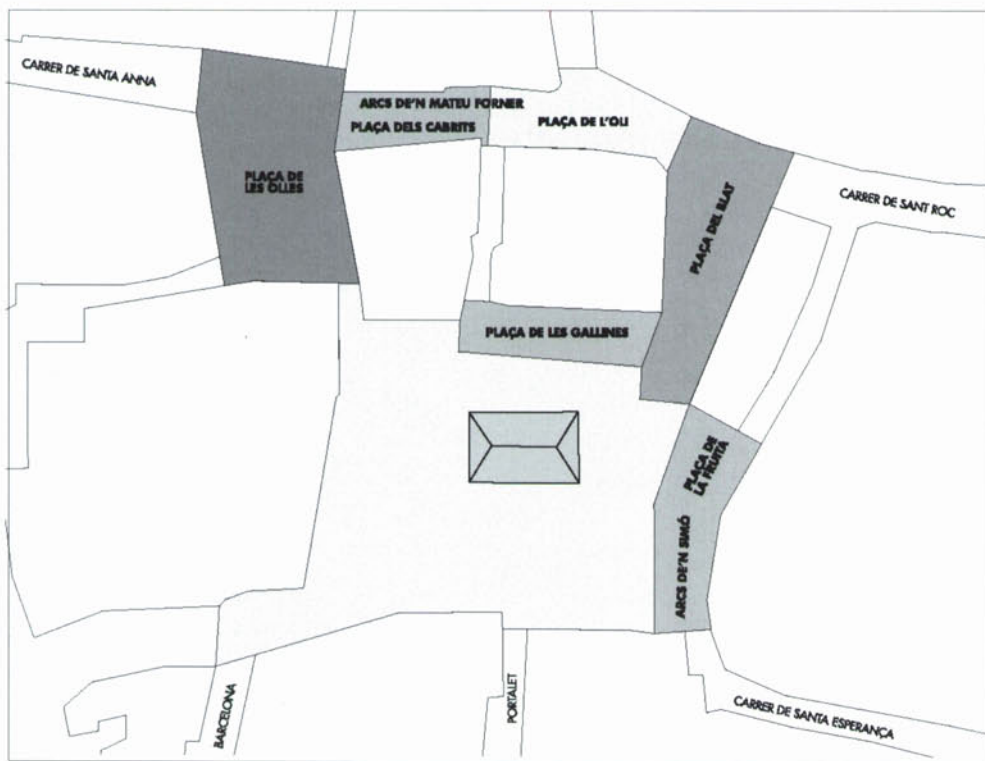
13 *Ibidem*, fol. 148 [4-VV-1565]. En aquell espai, havien de concedir els establiments el monarca o el batlle general.

14 Canal, Alfred: «Les muralles velles de Granollers», a *La Gralla* núm. 35, 1921, pàg. 8.

15 Arxiu Malàs Iglesias. Pergami núm.17.

16 AMG. Llibre de deliberacions del Consell 155-1572, fol. 46-47.

17 AMG. Llibreta del clavari, 1587. Arrendament públic dels espais de la Porxada pel temps d'un any a partir del 13 de maig de 1587.

Algunes de les places del mercat es confonien en realitat amb els porxos, aleshores anomenats arcs o voltes, ja que ambdós espais es definien en relació al mercadeig. (Elaboració: Calvo, M. J.; Calvo, P. J.; Canal, S.; Dantí, J., 1987-2002)

D'altra banda, una anotació anterior, que fins ara havia passat desapercibuda dins d'un llibre d'èpoques, precisa encara més la localització de la Porxada, tot i la dificultat de reconèixer alguns dels termes i que no es refereix a la plaça de les Gallines. S'esmenta la distància que hi havia d'haver entre el nou edifici i les cases preexistents, cosa que ens permet plantejar una nova hipòtesi. La cantonada de ponent-nord seria la més propera a una casa, ja que només hi hauria aproximadament 4,4 metres (22 pams); en canvi, a l'altra cantonada de ponent, la distància podia ser de 7,6 metres. A la part de llevant,

que segons el document corresponia a la «plaça de la Fruita», pel cantó nord la distància seria d'uns 8 metres, que és l'actual, mentre que a la cantonada de migjorn, a la banda de la plaça esmentada, hi hauria les «voltes de mossèn Simó» a uns 9,5 metres.¹⁸

La localització de la plaça de les Gallines, com la de la Fruita, si es té en compte que en aquells mateixos espais hi havia algunes cases, fa preveure que es tractava de porxos que feien la funció de plaça i que podien comunicar l'una amb l'altra. D'altra banda, el desenvolupament del mercat propiciava canvis dels llocs de

venda dels productes, i aquest podria ser el motiu pel qual algun topònim aparegués només puntualment a la documentació, fet que dificulta la interpretació més a llarg termini, tal com succeeix amb les places esmentades. La documentació del segle XVII i la més escadussera del segle XVIII no reflecteixen canvis significatius en aquell entramat.

Tal com s'ha dit, a partir de mitjan segle XVI es fa palès el desenvolupament econòmic de la vila també des de la perspectiva urbanística. La construcció de la Porxada, entre 1586 i 1587, va ser l'element més sobresortint, però ja unes dècades abans el Consell havia decidit «*empedrar y fer empedrar*» els carrers i les places, així com obligar que es traguessin els taulells i les taules que hi havia en diversos indrets, de manera que només quedessin els que el mateix Consell establís.¹⁹ Poc després es reiterava que es traguessin els pedrissos de qualsevol paret perquè dificultaven el trànsit dels carrers i es posaven sancions als qui encara hi tenien taules i bancs o els hi deixaven a la nit.²⁰ Eren, doncs, obres de millora i d'embelliment però que reflectien la dinamització de la vila i un cert canvi en el que havia estat fins aleshores el paisatge urbà.

La plaça Major va ser, sens dubte, el lloc que va tenir una transformació més important, iniciada ja abans de construir-hi la Porxada. A migjorn es podien

18 AMG. Llibre d'èpoques (16-II-1587).

19 AMG. Llibre de deliberacions del Consell 1555-1572, fol. 41. Deliberació del 24 d'octubre de 1557.

20 AMG. Llibre de deliberacions del Consell 1555-1572, fol. 45. Deliberació del 25 de febrer de 1558.

haver edificat, o si més no reformat, dues grans cases, com són l'actualment anomenada can Cunillera, en la qual consta la data de 1541 a la llinda d'una porta i la de 1550 en una finestra, i can Comte, amb la data de 1551 en una de les finestres. El 1558 era el Consell qui decidia, amb indemnització prèvia, enderrocar una casa dels hereus d'Andreu Torrents i dues taules de Miquel Jaume Taraffa, ja que si es feia la plaça quedaria gairebé «*quadrada y molt agradable*». ²¹ L'enderroc esmentat va comportar un llarg conflicte entre la pubilla Torrents i el Consell amb l'acusació al jurat en cap d'aleshores, Miquel Puigesteve, d'actuar pels seus propis interessos econòmics. ²²

ELS PORXOS

Dins del patrimoni arquitectònic de Granollers que ha arribat al segle XXI no es conserva cap zona de porxos al voltant d'una plaça o en algun carrer, tal com es poden veure en altres viles de Catalunya. Així i tot, s'havia suposat que n'hi havia, tant per l'articulació d'algunes de les places esmentades com per la presència d'arcs tapiats, alguns recuperats, a l'antiga plaça del Blat (del carrer Sant Roc a la Porxada) o a la plaça dels Cabrits. Ara la documentació ens permet confirmar l'existència d'aquell recurs urbànic, si més no des del segle XIV.

La primera referència a arcades que esdevindrien porxos es localitza justament a la plaça Major i la iniciativa que es construïssin partia dels jurats de la vila, cosa que permet deduir que es tractava d'una forma habitual de plantejar noves edificacions entorn de les places. El document de l'any 1357 recull el conflicte entre Berenguer Simó, notari de Granollers, i els jurats d'aleshores (Francesc Bruniquer, Pere de Fonolleda i Guillem Closa) perquè aquell volia contruir davant de casa seva i això era en detriment dels veïns; l'opció que se li oferí

consistia a fer una arcada davant de la porta i a sobre edificar-hi cases. ²³

Les característiques d'aquella proposta probablement es poden fer extensives al que devia succeir en els altres indrets on s'optava per la mateixa solució. S'especificava que es construïssin dos arcs apropant-los a la casa, un vers la paret de ponent i l'altre a la de migdia i sobre d'ells edificar sense perjudicar dret d'altri. La porta de la casa que quedava sota els arcs havia d'estar sempre tançada, ja que era d'ús propi, mentre

Arcades dels segles XIV-XV, amb l'habitatge superior que també manté la finestra de l'època, plaça de la Porxada núm. 20. (Fotografia: Pere Cornellas, gener 2002)

21 AMG. *Ibidem*.

22 AMG. Llibre de deliberacions del Consell 1555-1572, fol. 180, 184. (1567-1568). El pubill Torrents era Miquel Leotart, que alhora era l'escrivà del Consell.

23 AMG. Llibre de Privilegis, fol. 149.

Doble arcada d'un cap de l'espai porticat que hi havia entre la plaça de l'Oli i la plaça de les Olles. Plaça dels Cabrits núm. 4, cantonada plaça de les Olles. (Fotografia: Pere Cornellas, gener 2002)

Arcada interior d'un habitatge del segle xv. Es va cegar amb un magnífic envà de tàpia. Plaça de les Olles núm. 14. (Fotografia: Pere Cornellas, gener 2002)

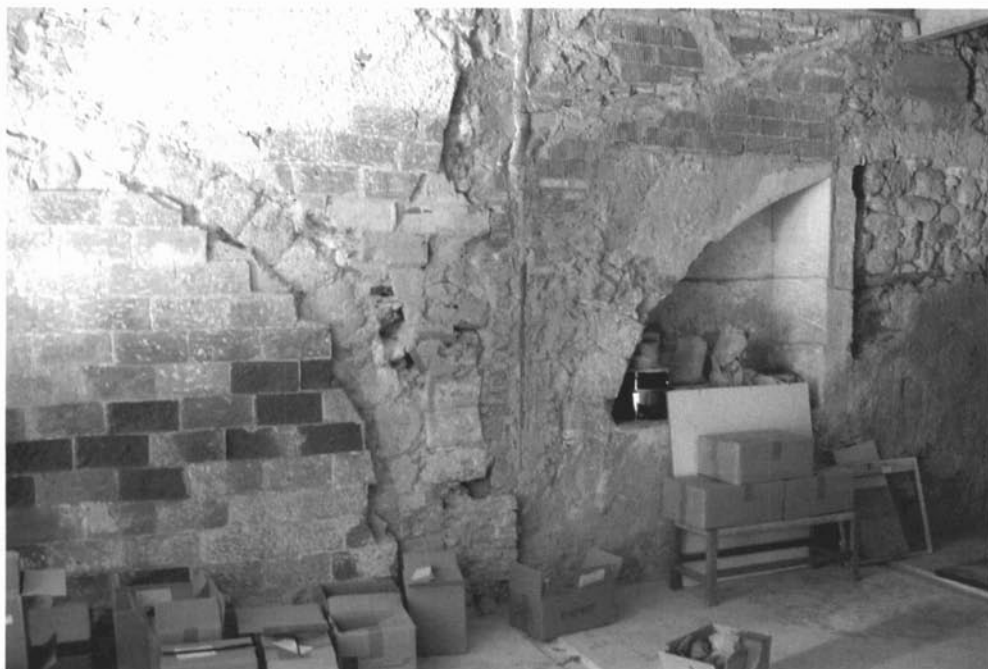
que l'espai del nou porxo era «*empriu de la cosa pública*» i per tant Berenguer Simó no hi tenia més drets que qualsevol altra persona si hi volia posar bancs o taula. Quedava clar, doncs, que l'espai dels porxos era de propietat comunal i d'ús públic, ja fos com a lloc de pas o per a l'activitat comercial. Ben probablement aquelles arcades del segle XIV són les «voltes de mossèn Simó» que servien de delimitació en la construcció de la Porxada dos segles més tard.

Si ja no hi ha dubte dels porxos d'una bona part de la plaça Major, també hem pogut documentar-ne alguns dels que hi havia entre les places de l'Oli, dels Cabrits i de les Olles (des de l'actual carrer de Santa Elisabet fins a la plaça de les Olles). La documentació es refereix a la casa que actualment correspon a la llibreria La Gralla i permet cobrir l'evolució des de començament del segle XV fins a la darrereria del segle XVIII.²⁴

El 1438 Maciana Bruguera, vídua del mercer Francesc Bruguera, venia una casa a Joan Ferrer, fuster, que estava situada en el lloc anomenat «los archs den Matheu Forner», prop de la plaça de les Olles; el propietari directe era Antic de Montesquiú, ciutadà de Barcelona, el qual en percebia un cens anual de vint sous i un parell de capons, i aquest encara depenia de la cambreria del monestir de Ripoll.²⁵ Es tractava d'una propietat emfitèutica traspasada

²⁴ La documentació forma part de l'arxiu de la família Malàs Iglesias.

²⁵ Arxiu Malàs Iglesias. Pergamí núm.15. Agraïxo la col·laboració en la transcripció de Joan Ruiz i Colónja.

Arcades consecutives perpendiculars a la plaça de les Olles. Plaça de les Olles núm. 14. (Fotografia: Pere Cornellas, setembre 2001)

Arcada a l'interior de la casa de la plaça dels Cabrits núm. 5. (Fotografia: Pere Cornellas, setembre 2001)

per testament el 1417, fet que ens permet suposar que tant la casa com els arcs esmentats podien procedir perfectament del segle XIV. En la delimitació s'explicitava que a llevant hi tenia la casa de Bernat Forner i a migdia, és a dir al davant, els arcs de la mateixa casa.

Aquella propietat es va anar passant per via familiar fins al segle XVII, que fou cedida en emfiteusi, però aleshores ja s'havia intensificat l'edificació en aquell espai. A més de la casa esmentada, s'establia «l'arcada o pati de terra» que hi havia al davant amb tots els edificis construïts sobre l'arc i encara una altra casa amb voltes darrere de la primera.²⁶ El text en llatí, per referir-se a l'última de les cases, utilitza l'expressió «*domum sive camaram*», és a dir *casa* o *volta*, que es pot interpretar com un habitatge amb arcs, fet que permet aproximar-nos alhora a les característiques internes d'aquella construcció.

El mateix document aporta més informació sobre la concepció que es tenia dels porxos i de l'espai de l'entorn. En la delimitació de l'arcada (amb les corresponents construccions a sobre), a migdia es diu que hi havia «el carrer o la plaça dels Cabrits», sense contraposar un terme a l'altre, per entendre la plaça com un lloc entre porxos i carrer on es venia un determinat producte. Aquesta interpretació terminològica queda reblada en el mateix document quan s'explicita que, l'esmentada arcada, la tenia Epifani Terés però depenia dels se-

26 Arxiu Malàs Iglesias. Còpia d'establiment fet per Epifani Terés, notari de Barcelona, a Guillem Galés, adober de Granollers, el 13 de juny de 1631.

Arcada tapiada (a la part inferior esquerra) de l'antiga casa de can Bassa, cap a 1895, que permetria pensar en l'existència de porxos a una i altra banda de la plaça dels Cabrits. (Font: Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers)

nyors del mercat de Granollers, als quals havia de pagar un cens de dos sous anuals.²⁷ A diferència del que s'establia en el segle XIV a les voltes de mossèn Simó, en aquest cas l'espai de porxo estava adjudicat a un particular, tot i la relació amb el mercat.

A finals del segle XVII la primera d'aquelles cases fou cedida als Jesuïtes del Col·legi de Betlem de Barcelona; posteriorment passà al de Sant Bernat de Cervera, i a mitjan segle XVIII consta que l'edifici estava derruït i gairebé inhabilitat per vell, i per aquest motiu era cedit en establiment

amb la condició que fos restaurat. En aquell document de 1752, s'apreciava un canvi significatiu, a part que la casa havia passat a tenir tres portals en lloc de dos, ja que en relació amb la localització es deia que estava situada «en lo lloch antigament nomenat los archs den Matheu Forner [a]vuy la plassa dels Cabrits».²⁸

Que a mitjan segle XVIII ja no s'emprés el topònim que es referia als arcs podia reflectir que s'hagués perdut, en aquell cas, l'antic ús públic. De fet, en el document sobre la mateixa propietat de 1789, ja no hi constava

entre els límits cap arcada ni porxo. Per contra, hi apareixia aleshores la referència a la propietat vertical diferenciada, del terra al primer sostre i d'aquest «fins al cel».²⁹ L'urbanisme granollerí es transformava alhora que creixia la població; d'ençà de mitjan segle XVI s'havia gairebé doblat, i el 1787 hi havia 1.929 habitants.

LES RESTES DEL PASSAT

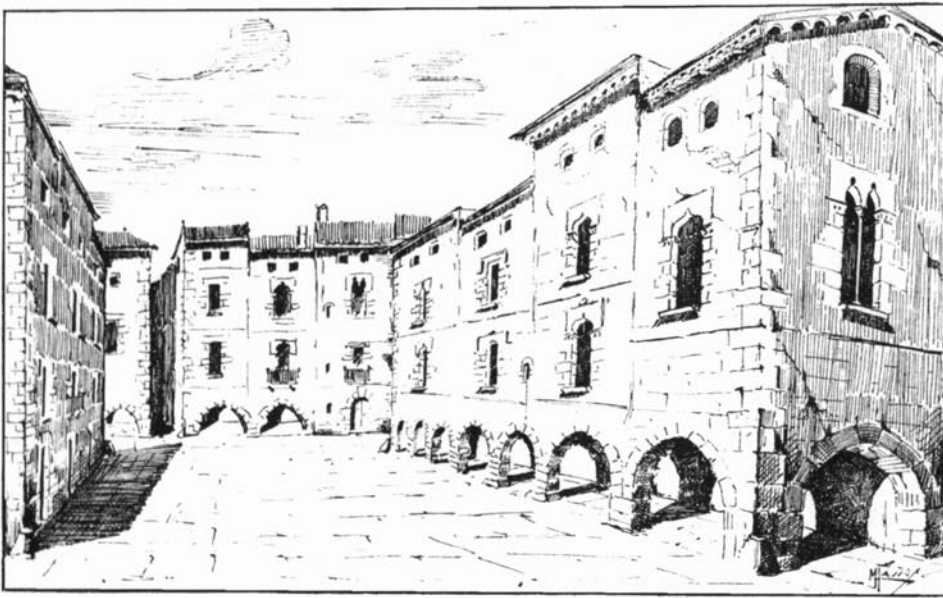
Si les fonts documentals ens han aproximat a la cronologia i a l'evolució del centre històric, les restes d'aquell patrimoni que encara es poden observar, incrementades en els últims anys, acaben de definir el que havia estat un aspecte important de l'urbanisme medieval i modern.³⁰ Dels porxos que hi havia entre la plaça de l'Oli i la plaça de les Olles, se n'han localitzat arcades des de la plaça de l'Oli 6-8 fins a la plaça de les Olles 14 (can Malàs). Cal destacar les que es poden observar a l'interior del número 5 de la plaça dels Cabrits (La Gralla), així com les dues exteriors, mig tapiades, del número 4, que fan cantonada amb la plaça de les Olles, sobre les quals descansa una casa dels segles XIV-XV, i que permeten adonar-se de com es configurava el porxo amb una arcada paral·lela al carrer i l'altra perpendicular. Resulten especialment interessants les arcades localitzades a l'interior de la casa

27 Els senyors que percebien drets del mercat de Granollers eren aleshores el batlle, en nom de la vila, el beneficiat de l'altar de Santa Maria de Bell-lloc i el beneficiat de la capella de Sant Antoni de les Codines de Centelles, com un dels senyors de la domus d'Olivet.

28 Arxiu Malàs Iglesias. Establiment fet per Pere Ferrusola, rector del Col·legi de Sant Bernat, de la Companyia de Jesús, a Josep Valls, fuster de Granollers, el 9 de desembre de 1752.

29 Arxiu Malàs Iglesias. Venda i absolució de drets feta pel procurador de Jacinta Viura, vídua de Francesc Viura i Vinyals, adroguer d'Argentona, a favor de Ramon Rubí, espardenyer de Granollers, el 27 de gener de 1789.

30 Agraïxo la col·laboració de Cinta Cantarell per les seves aportacions en el seguiment de les restes localitzades en els darrers anys.

Dibuix hipotètic dels porxos fet per Marià Lassús.

(Font: *La Gralla*, «La carretera i el Mercat», vol. III, 1929, pàg. 15)

de la plaça de les Olles 14, dues a la planta baixa, que definirien un espai més ampli que els porxos precedents, i una d'arc apuntat al pis.³¹

A la plaça de la Porxada hi ha algunes restes ben significatives, com són els arcs de la font amb la casa a sobre (segles XIV-XV), semblants als de la cantonada de la plaça dels Cabrits i de les Olles. La resta d'arcades fins al carrer de Sant Roc reproduïxen el que fou el conjunt d'aquells porxos. A la mateixa plaça es poden observar la de l'interior del número 13 (can Clapés), que podria correspondre a una part de la plaça de les Gallines, i la d'un habitatge al primer pis del número 12. Darrerament també se n'ha trobat una altra al número 6, de més difícil definició.³²

D'aquell urbanisme granollerí dels segles XIV al XVIII, en resten prou elements, encara que descontextualitzats, i una toponímia que en manté el record. Amador Garrell, en el *Granollers vila oberta*, recollia amb tot l'encert un testimoni visual que concentrava una bona part d'aquell passat. En referir-se a l'itinerari del Ball de Donzelles, descriu com travessaven la botiga de la cantonada entre la plaça de l'Oli i el carrer de Santa Elisabet, ja que «era un vell tribut als drets de la vila. Aquella casa era considerada de pas públic per haver estat edificada damunt d'unes voltes més velles que la Porxada, sota les quals antigament s'havien fet els mercats».³⁴ Amb tres ratlles l'autor sintetitzava acuradament el dret d'empriu medieval, l'existència dels porxos i el seu ús, i encara completava el comentari en assimilar aquell dret amb el que

hi havia en el pas entre la plaça de la Porxada i el carrer d'en Sastre, sota la casa on hi ha la font.

Tot el que ara es pot documentar no fa més que confirmar, doncs, les informacions puntuals que ja es tenien, algunes hipòtesis plantejades, i fins i tot aproximacions gràfiques relativament versemblants malgrat certa dosi d'imaginació.³⁵ Els estudis propers de l'arqueologia medieval i moderna han d'esdevenir fonamentals per omplir moltes llacunes que encara queden. L'increment de la sensibilització sobre el patrimoni ha de permetre avançar encara més en el coneixement del passat, però cal reconèixer que sovint la literatura ha estat més respectuosa amb la història que l'urbanisme i el simple interès particular.

31 Hemeroteca Municipal Josep Mora. Reg. 8539. A través d'una fotografia de finals del segle XIX, també es pot entreveure l'existència d'arcades a l'altra vorera de la mateixa plaça dels Cabrits, números 1-3.

32 També s'ha pogut observar el traç d'un seguit d'arcades en el solar actual entre el carrer de Santa Esperança i el corredor de Sant Cristòfol.

33 Garcia-Pey, Enric: *Recull onomàstic de Granollers: motius, topònims, nomenclatura*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental 3, Granollers, 1990.

34 Garrell, Amador: *Granollers vila oberta*, Granollers, 1960, pàgs. 164-165.

35 Canal, Alfred: «La carretera i el mercat», a *Publicacions La Gralla*, Vol. III, Festa Major, 1929. Vegeu els dibuixos de Marià Lassús.